

שמעתא עמיקתא

גליון תרכ"ז | פרשת וירא | תשפ"ה | קהילת הניכוי הישיבות | רמות ב' | ירושלים תובכ"א

שמעתא אליבא דהלכתא

משיעורי הרה"ג הרב יוחנן בורגר שליט"א
מו"ץ וראש כולל הוראה רמות

האם מחללים שבת במקום פחד וחרדה

א. חילול שבת עבור ישוב הדעת של חולה. ב. ישוב הדעת שאינו בטיפול החולה. ג. פחד פתאומי / מתמשך. ד. פחד וחדה של קטנים. ה. פחד וחדה של גדולים. ו. סובל מהתקפי חרדה. ז. יש משום עצמת נפש גדולה / עתיד להכנס לדיכאון חמור. ח. לדעת הרופאים עלול להכנס לדיכאון מסוכן.

א. חילול שבת עבור ישוב הדעת של חולה

איתא בשבת (קכ"ה): יולדת שהיתה צריכה לנר, חבירתה מדלקת לה את הנר. והקשו בגמ' (שם) דפשיטא דשרי דהרי יש בזה משום הצלת נפשות, ותיצרו דלא צריכא אלא בסומא, מהו דתימא כיון דלא חזיא אסור, קמ"ל איתובי מיתבא דעתה, סברה אי איכא מידי חזיא חברתי ועבדה לי. וכן פסקו הטשו"ע (רס"י ש"ט) מחללין עליה השבת בלא מה שצריכה, ומדליקין לה נר אפי' היא סומא. ופירשו התוס' (ד"ה פ"ה דאע"ג דבינמא (פג). אמרין חולה אין מאכילין אותו כולה אלא ע"פ מומחה, והכא שריא משום יתובי דעתא היינו שיותר יכולה היולדת להסתכן ע"י פחד שתתפחד שמא אין עושיין יפה מה שחלה צריכה ממה שישתכן החולה ברעב. ויעו' ברמב"ם (ע"ז פ"א הי"א) שכת' ע"פ הגמ' סנהדרין (קא). דמי שנשכו עקרב או נחש מותר ללחוש על מקום הנשיכה ואפי' בשבת כדי ליישב דעתו ולחזק לבו, אע"פ שאין הדבר מועיל כלום, הואיל ומסוכן הוא התירו לו כדי שלא תטרף דעתו עליו. וכן פסק השו"ע (יו"ד סי' קט"ט ס"ז). ואע"פ שבלחשיה יש איסור תורה של "ינחש וחבר חבר" כמ"ש הרמב"ם (שם הי"א) מ"מ ע"מ שלא תטרף דעתו שרי. ומבואר דמתירים איסור תורה עבור יתובי דעתא של חולה שיב"ס.

וכן בשו"ת הרשב"א (ח"ד סי' רמה) התיר כתיבת קמעע בשבת לחולה שיב"ס או ליולדת היכא דאינו תבעי ליתובי דעתייהו, אע"פ שאין אנו יודעים אם הוא מומחה אם לאו. והתשב"ץ (ח"א סי' נד) כת' שנר' מהגמי הנ"ל משפני ישוב דעתו של חולה מדליקין את הנר אע"פ שהוא סומא, וה"ה לשאר ממלאכות שהחולה מתיישב דעתו בהן. וכ"כ בהב"ל (סי' רע"ח ד"ה לכתוב) מדליה.

אלא דעיי"ש בהב"ל שציין לדבריו בסימן שכ"ח (על סעי' ד"ה כל) ושם הביא דברי התבש"ץ הנ"ל וכת' דמשמע לכאן דס"ל כהמגיד משנה שנקט דחולה שיב"ס עושים לו כל שרגילים לעשות לו בחול אע"פ שאין סכנה במניעת הדבר ההוא. ולכאן בהב"ל סותר דיע' דבסי' רע"ח כת' להקל לכוי"ע במלאכה לצורך יתובי דעתא, ובסי' שכ"ח כת' דהדין כן אליבא דהמ"מ, ושם בהב"ל היקל כהמ"מ במלאכה דרבנן ע"י ישראל או דאי' ע"י עכו"ם. ונרא' שיש חילוק בין יתובי דעת החולה בדבר הנוגע לטיפול שלו, לבין יתובי דעת שאינו מחמת דבר הנוגע לטיפול שלו וכמו שנוכח בסי' דלהלן. ולפי"ז בסי' רע"ח שכת' להקל לכוי"ע היינו דבדבר שנוגע לטיפול החולה (ושם מייירי בכה"ג). ובסי' שכ"ח דייק בהב"ל מזה שכת' התבש"ץ שהיה בשאר ממלאכות שמשמע לכאן שמתיר בכל דבר שיש בו צורך מחמת יתובי דעתא אף בדברים בעלמא, ומזה ס"ל להשב"ל דיע' דס"ל להתב"ץ כהמגיד משנה.

ב. ישוב הדעת שאינו בטיפול החולה

איתא בב"ב (קנ"ו): קונין קנין משכב מרע אפי' בשבת כו' שמא תטרף דעתו עליו. ופרשב"ם דשמא תטרף דעתו עליו דלא סמכא דעתיה שתתקיים צוואתו באמירה הלכך כדי להפסיק דעתו קונין אפי' בשבת כו' ואע"ג דקנין דמי למקח וממכר שהרי קונין בכליו של קונה שמקנה סודרו כדי לקנות בו המתנה. ואע"פ דקיי"ל כרבנן דדברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין ואי"צ קנין מ"מ להפסיק דעתו כדי שלא תטרף דעתו קונין דהשתא סמכא דעתיה. וכן הוא בשו"ע (ח"ו סי' רנד סעי' א) ובש"ך (סי' קא).

ויעו' באור זרוע (ח"ב סי' א) בשם ר' שמרי' זצ"ל שכת' דחולה שחלה וביקש לשלוח אחר אוהבו ובפי' שבת שמא תטרף דעתו ולהתנות עמו אפי' בשבת שלא תטרף דעתו של חולה, דאמרי' בב"ב (קנ"ו): אי"ר לוי קונין משכב מרע אפי' בשבת שמא תטרף דעתו עליו. ע"כ. וכן הוא בהגהות מיי' (פ"ב אות ג). וכ"כ המרדכי (סי' שיה) בחולה דתקף ליה עלמא. וכן פסק בשו"ע (ח"ו סי' ש"ט סעי' ט) שחולה דתקף ליה עלמא ואמר שישלחו בעד קרוביו, שרי. וכת' המ"א (סי' יח) דאפי' להשכיר [עכו"ם] רץ שירוץ כמה פרסאות בשבת להביא קרובין] כדי שלא תטרף דעתו עליו כמ"ש בח"ו סי' רנ"ד. וכן פסק המ"ב (סי' מא). וכת' הפמ"ג (שם) דכל פקוי"נ שרי אף בדין תורה, כ"ש במידי דרבנן. ומשמע מדבריו דאפי' איסור תורה מותר בכה"ג.

וכת' הלבוש (אות א) דחולה דתקף ליה עלמא ואמר שישלחו בעד קרוביו, ודאי מותר שלא תטרף דעתו והוי בכלל פקוי"נ. וכת' הא"ר (אות ב) דלפי"ז יהיה ראוי להתיר אפי' לישראל כשא"י בעכו"ם. ועוד דהא מדמה המרדכי (סי' שיה) לקונה קנין בשבת דרבנן, ותחומין נמי דרבנן. ולשוון הגוה"ק הארוך (כל נ"ל סעי' לב) דהתירו לשכור לו שלוח וכו'. ובאגודה (סי' קפ"ה) כת' סתם דשולחין אחר קרוביו ולא הזכיר מעכו"ם, וא"כ הזכיר חולה סתם ולא כת' דתקף ליה עלמא. וכן בהגה"מ (שם) ובפסקי רוקטני' (סי' קא), ע"כ. והשואל ומשיב (מהדור תל' ח"ב סי' ק"ב) נשאל במי שנודע לו ששאתו לקיף לה עלמא בעיר אחרת, והתיר לו ע"פ האו"ז הנ"ל לנסוע לשם בשבת משום שרכיבה בשבת ג"כ אינו רק שבות כו', ואף דהתוס' ריש פרק הזורק כת' דאין מתירין שאר השבות רק הקניה בשבת, מ"מ נר' דכל שהוא לצורך החולה מתירין כל שבות. וקיי"ל בסי' שכ"ח שמתיר לשחוט לחולה שיב"ס אף שיש נבילה מוכנה שמא יקוץ החולה ויסתכן, ואי"כ חזינן שהתירו בשביל צער החולה, מכ"ש להתיר שבות בשביל צער החולה כשיש חשש שיסתכן. ע"כ. משמע דאפי' איסור תורה התירו משום יתובי דעתא של חולה מסוכן ועכ"פ איסור דרבנן ע"י ישראל.

אולם הפרשה"ש (אות ט) כתי' שהישראל בעצמו יעשה איסור שבות לא הותר, שהרי אין זה רפואה אלא חששא בעלמא, ולכן בענין דמצאצא הפסד דבר חיי' לזה לזה לבד איסור גמור, וני"ל אם הרופא אומר שיש סכנה אם לא יקיימו דבריו הוי ככל חולה שיב"ס. וכן פסקו הקצה"ש (סי' קלה בה"ש אות א), והשב"ל (ח"ח סי' סה) והמנח"י (ח"ד סי' יח).

ולכאן קשה שהרי מבואר לעיל מהרשב"א ועוד דמשום יתובי דעתא בסתמא מחללין אפי' במלאכה דאוי'. ועל כרחך לחלק בין דברים שבאים ליתובי דעתא של החולה מחמת דאגה בטיפול הסכנה עצמה לבין יתובי דעתא שאינו מחמת טיפול בסכנה אלא למלאות רצונו (דבכה"ג לא אמרינן דסתמא יש משום סכנה). ושור"ר שכ"כ בצ"א (ח"ח סי' טו פ"ט).

מעתה מבואר שיולדת או חולה שיב"ס הדורשים לעשות מלאכה הנוגעת לטיפול הרפואי, מותר לעשותה ע"מ להשיב דעתם אף כשהפעולה לא באמת תעזור לרפוי. ואם דורשים מלאכה שאינה נוגעת לטיפול, כגון להתקשר לקרובים להודיעה על מצבם, יש לעשות כן ע"י עכו"ם, ואם הדבר גורם לחוסר מנוחה באופן שעלול לסכנם מותר לעשות אף מלאכה חמשה ע"י ישראל לצורך זה. ואכת' יש לדון מה הדין באדם שיש לו חולי מסוכן רק סובל מפחד האדם ונמי בכלל סכנה מחמת חשש שיטרף דעתו וכדו'.

ג. שינויים בנזק מחמת פחד פתאומי / מתמשך

איתא בנדה (ט"ו): ושא' בש"יאל כל הנשים מתות נדות כו' מאי טעמייהו דב"ש, אי נימא משום דכתב (סאתר פ"ה) ותתחלחל המלכה ואמר רב מלמד שפרסה נדה, הכא נמי - אגב ביעותא דמלאכה דמותא חזיא, והאנן תנן שחרדה מסלקת את הדמים. הא לא קשיא, פחדא - צמית, ביעותא - מרפיא. ועיי"ש (ט"ז) דאיתא שחרדה מסלקת את הדמים. וכן פסקו הטשו"ע (יו"ד סי' קפ"ד סעי' ח). ועי' עוד בנדה (ג) דהיכן דביעית לא חיי' להרהור. וכת' בב"י (סס"י א) דזוה"י לא בקיאי בהי' ביעותות לא אתי' להרהורי. והקשה ע"ז דע"מ (סי' ס"ד סי' ק"ד) דביד"ז (שם) פסק דחזרה משפיקת הדמים ולא אמרי' דלא בקיאי, וז"ל דתוס' דרבנן מקילין משא"כ התם דעון חמור הוא, ע"כ. חזינן שפחד או חרדה משפיקת למחשבות האדם ואין עלול לגרום שינויים בנזק.

וגדולה מזו מציינו בב"ק (ט"ו): רבי נתן אומר מניין שלא יגדל אדם כלב רע בתוך ביתו ואל יעמיד סולם רעוע בתוך ביתו ת"ל (דברים פ"ב) "לא תשים דמים בביתך". ועוד אמרו שם (פג) לא יגדל אדם את הכלב, והמגדלו כמגדל חזיר ומיקם עליה בארו. ופרש"י (שם ט): ד"ה את הכלב מפני שנושך ומנבח ומפלת אשה מיראתו.

ד. פחד וחרדה של קטנים

והנה בינמא (פ"ד): איתא דהא ראה שנעלה דלת בפני תינוק שוברת ומוציאו ואע"ג דאק מיכוין למיטבר בשיפי. ופרש"י למתברר בשיפי - נסרים שצריך להם כו'. וכן פסק הרמב"ם (שבת פ"ב הי"ח) משום דשמא יבעת התינוק וימות. וכן פסקו המ"א (סי' שכ"ה סי' ק) והמ"ב (ח"ב סי' לח). ועי' במ"ק (שם) דסתם קטן לענין זה הוא עד גלו', ומ"מ אם יש לחוש שיעבת, אף אם גדול מזה מחללין עליו. וכן פסק בשבט הלוי (ח"ח סי' ע"ה ד"ה וברשי"ט). ועי' בזה בשמעתא עמיקתא גליון תקי"ג. חזינן שחרדה עכ"פ אצל קטנים בכלל פקוי"נ.

פניני הלכה

עשה מלאכה במי חבירו האם פסלם לנט"י

א. תנן (ידים פ"א מי"ג מ"ה) המים שנפסלו משתית בהמה, בכלים פסולים, ובקרקות כשרים וכו'. עשה בהם מלאכה או שרה בהם פתו פסולין. שמעון התימני אפי' נתכון לשרות בזה ונפל לשני כשרים. הדיח בהם את הכלים או מיהח בהם את המידות, פסולים. הדיח בהם כלים מודחים או חדשים, כשרים. רבי יוסי מוסל בתדשים וכו'.

וביאר הר"ש (שם מ"ג) עשה בהן מלאכה או ששרה בהן פתו פסולין - בחולין (ק"ה) אמרינן התם דמים ראשונים ניתלן בין בחמין בין בצונן, ואמר ר"י ב"ר יוסף אמר רבי ינאי ל"ש שאין היד סולדת בהן, אבל היד סולדת בהן אסור. ופי' שם בקונטרס משום דבטלם ונשתנו מותרת מים, וכאן נמי יש לומר דהיינו טעמא. וכת' הב"י (סי' ק"ס) דצ"ל דאע"ג דלא קיי"ל כמאן דאסר ביד סולדת, מ"מ שמעינן מינה שיש איסור בנשתנו מותרת מים, אלא דהא דשרי ביד"ס לא חשיב ליה ההוא שינוי, ובעשה בהן מלאכה חשיב שינוי לכוי"ע. ואפשר שר"ש סובר כסמ"ג (עשין כ"ז ק"ב): וסמ"ק (סי' קפ"א) שפסקו כדברי האוסר ביד סולדת. והרמב"ם בפירושו (שם) ביאר - שרה בהם פתו, ר"ל אם ישרה במים ההוא פת כבר הפסיד ושמו מכלל והשופכים, ואין נוטלין מהם לידים. וכ"כ בהלכות

(פ"ו מהל' ברכות הי"ח) כל מים שנעשה בהן מלאכה נעשו שופכין ופסולין לנטילת ידים. ויעו' בלבוש (סי' ק"ס ס"ב) דכתב - ואם נעשה בהם מלאכה הוי נמי כמו שינוי צורתן, שא"א שלא ישתנו על ידי המלאכה ופסולין. והמג"א הזכיר ב' הטעמים כחדא, וז"ל - עשה במים מלאכה - דנשתנו מותרת מים. וז"ל ר"ל כן חביב סי' קכ"ג, דכשדאם עושה במים דבר שיש לו בו צורך נעשו כשופכין שעומדין לשפיקה, וכ"כ הרמב"ם.

ב. וכת', הברכ"י (סי' ק"ד) - או שרה בהם פתו וכו', אם ראובן שרה פתו במים של שמעון, מיי"ד אין אדם אוסר דבר שאינו שלו המים כשרים, אבל למי"ד אדם אוסר דבר שאינו שלו יש להחמיר. מורנו הרב מהר"א נחום בתשובה כ"י. והאריז בצדדים וצדי צדדים. ובשע"ת (ת"ת) אחר שהביא דברי הברכ"י, כת' דמ"ש לתלות בפלוגתא אם אדם אוסר דבר שאינו שלו, הוא תמוה, ועי' מ"ש לחלק בין היא דמחיצת הכרם וכו' למשליך חלב בקדרת חבירו, ע"ש במרדכי דחולין נ"א מצאתי מקומם). עכ"ל. ור"ל דהכא דמי למשליך חלב בקדרת חבירו דפשוט דלכו"ע אסרה, כיון דנעשה שינוי בפועל בקדירה. וכדבריו העלה לד"מ במשנ"ב

(סי' ז) דאפי' שרה בהן אחר שאינו בעל המים פסלן. ויעו' בחזו"י (הג' נט"ו סי' כ"ב סי' ט) דכתב דנראה דעשית מלאכה במים פוסלת אפי' אינו בעלים, דהא אפי' שתה מהן בחמה אי חשיבא מלאכה פסול כמ"ש"כ התה"י ר"י ר"ש, והביאו הב"י סי' ק"ט. עכ"ל.

ג. ואפשר דאף מהר"א נחום ס"ל דנעשה מלאכה במי חבירו פסלים, וכהוכחת החזו"א ממים ששתה מהם בחמה. וכל דבריו לא איירי אלא לענין מים ששרה בהם פתו. ונבאר הדברים -

דהנה גבי שרה בהם פתו שינוי (ידים שם) - שמעון התימני אומר אפי' נתכון לשרות בזה ונפל לשני כשרים. וכת' הר"ש - לשון אפי' לא יתכן אפי' גרסינן פסולין, ואפי' גרסינן כשרין ראוי לגרוס "אדם" כלומר אם נתכוין לשרות בכלי זה ונפל הפת לכלי אחר כשרין המים לנטילה הואיל ונפל בהן הפת שלא במתכוין.

והרמב"ם פי' - ואי"ר שמעון כי אילו נתכוין לשרות במים ההוא פתו ונפל הפת במים אחרים, הרי הוא כשר כיון שלא נתכוין לעשות בו מלאכה אמנם היה זה שלא לרצון. ואמרו אפי' נתכוין ר"ל כמו אם, או יהיה על דרך ההתבוננות כאילו אומר מפליא בתמיה ואפי' לא היה כוונה לא יפסיד, אבל הם כשרים, ואין הלי' כר"ש התימני.

וכת' הב"י (סי' ק"ס) דכן נר' שהוא דעת כל הפוסקים שכת' דמים שנעשה בהם מלאכה פסולים, ולא חילקו בין נתכוין ללא נתכוין.

ולדינא כתב בשו"ע - עשה במים מלאכה או שרה בהם פתו אפי' נתכון לשרות בכלי זה ונפל לשני פסולים. ויש לדייק מלשונו דבענין אע"פ דנתכון לשרות הפת, אלא דלא נתכון לשרותה בכלי זה, אבל אם לא נתכון כלל לשרותה, ונפלה מאליה, לא נפסלו. וכ"כ בה"ח דלא פסל ת"ק אלא בכה"ג שנתכון לשרות, הא לא

ה. **פחד והרדה של גרדלים**

ועי' **בשו"ע** (סי' שסו סעי' ז) פספק שכל חיה ורמש שהם נושכים וממיתים ודאי, נהרגים בשבת אפי' אין רצין אחריו, ושאר מזיקין, כגון חש ועקרב מקום שאינם ממיתין, אם רצין אחריו, מותר להורגם, ואם לאו, אסור. אבל מותר לדורסם לפי תומו, ואפי' במתכוין אלא שמראה עצמו כאילו אינו מכוין. ודייק **המ"א** (סי"ק ב) שמשמע **מהשו"ע** שהתיר להרוג לפי תומו אף כשמכוין להרוג, אפי' לדעת **הרמב"ם** דסי"ל דמשאצ"ל חייב. וביאר **הפמ"ג** דמשמע כן, כי **השו"ע** לא הביא שהרמב"ם חולק על זה. ועיי"ש **במ"א** שהנמה דאמאי שרי בכה"ג **הרמב"ם** דסי"ל דמשאצ"ל חייב עליה. וכתי' דבנזם ועקרב עי"פ הרוב הם ממיתין ולכן אף במקום שאין ממיתין מותר לדרסן אף **ההרמב"ם** מפני חשש סכ"נ, אבל דבר שאין ממית לעולם פשיטא דאסור לדרסו **להרמב"ם**. וביאר **הפמ"ג** (ש) שאף **ההרמב"ם** דסי"ל דמשאצ"ל חייב עליה התיר להרוג במתכווין לפי תומו בעי"ח שספק אם ממית ואינו רץ אחריו, **מפני סנתת הפחד שמא ירוץ אחריו**, דמה"ת מותר להרוג אלא שהכמים החמירו שצריך להרגו לפי תומו. ואם לא ממיתין כלל, הפחד מפני שרצין אחריו אינו בכלל סכנה, עיי"ש. ו**בשעה"צ** (אות עב) ו**בבה"ל** (שם ד"ה ואפילו) נקט דלא כהפמ"ג אלא כתב **דלהרמב"ם** לא הותר לפי תומו רק במקום חשש סכנה ממש. ועי' **בשמענתא עמיקתא** גליון תקס"ז.

וחז"ן **מהפמ"ג** שבמקום פחד מתירין מלאכה. ואף **להבה"ל** י"ל כן והכל לפי הענין. ו**השבט הלוי** (שם) גם מיקל בזה אלא שילף לה מהא דמתירין מלאכה בננעל הדלת בפני התינוק כי הבעתה גדולה ספק פקו"ני הוא, ופשיטא דזה גם בגדולים, א"י כ נהי דמציאות זה שננעל דלת לפניו לא שייך בגדולים דאינם נבעתים מזה, אבל בנבעת ממש במציאות אחרת מחללין לצורך זה, ע"כ.

ו. **סובל מהתקפי חרדה**

ואדם הסובל מהתקפי חרדה העלולים לסכן את חייו, כגון לגרום להתאבדות וכדו', ובהפגת חרדתו יש משום הצלת נפשות, בודאי שמחללים שבת עבור זה, ואף בגוונא שמחמת הפחדים עלול לצאת מדעתו נר' דחשיב חשש פקו"ני מתרי טעמא: א' עלול להסתכן מחמת שטותו, ושוטה חייבים להצילו ולחלל שבת עבורו אף לחיי שעה וכמ"ש **בבה"ל** (סי' שכט על סעי' ד ד"ה אלא). ב' דבכה"ג אמרינן חלל שבת אי' שיקיים שבתות הרבה, ואע"פ שמשקינן **בש"ס יומא** דפקו"ני דוחה שבת מ"וויח בהס", כבר בארנו **בשמענתא עמיקתא** גליון ש"ח, דאחר שהתחדש דפקו"ני דוחה שבת משום 'וויח בהס' א' משום הסברא דחלל שבת אי' נמי דוחה. ובדרך זה מצינו **בשו"ת הרשב"א המיוחסות לרמב"ן** (סי' רכא) שנשאל באי' שנשבע על דעת רבים שלא יחלל שבתם שחוק שיש בו מעות, ושטתה, ואחי"כ שתהפ מקצת ולפעמים חוזר לשטותו, ויום אי' צחקו לפניו ומצא מנחו וירווח לו - אם מתירים לו מחמת כך או לאו. ויישב עי"פ הא דמתירינן לחלל שבת עבור יולדת ליישב דעתא, דחז"נ דמשום יתובי דעתה בלחוד, במקום דאיכא סכ"נ, מותר להדליק הנר, דהוי אב מלאכה. והי"נ דאיכא רוח רעה תקפה, אפשר דאתי בה לידי סכנה, ומשום יתובי דעתא שרינן ליה, עיי"ש. וש"י"ר שברך זה ממש כתי' **בשבט הלוי** (חידו' סי' לד). וכן **בא"מ** (הה"ע ח"א סי' סה) כתי' באשה שנתטת אחר הלידה והרופאים אומרים שאם התענה ביה"כ תחזור לשטותה, שפוטש שפטורה משום דטעות הוא סכנה, ואף שהמחלה עצמה לא תימתנה, אבל כיון שמצד המחלה אפשר שתמתי עצמה ואת אחרים ביה"כ פקו"ני, ע"כ.

שו"ר **בלבושי מרדכי** (חוב"מ מהדו"ק סי' טז) שכתב' באשה שמסתכנת בלידה בטירוף הדעת, שיש להתיר להפיל העובר כי טירוף דעת הוה בכלל סכ"נ, וכן הוא **בשו"ת פרי הארץ** (יו"ד סי' ב) דהוי סכ"נ דיפל עצמו בשגיגו או יסכן אחרים. וכן הביא **הברכ"י** (יו"ד סי' קנה אות ב) ושכן פסק **האדמת קודש** (או"ח סי' ו). ועי' **בשמענתא עמיקתא** גליון תרי"ג בענין הסובל מחרדות האם בכלל שוטה.
ו. **יש משום עגמת נפש גרוילה / עתיד להכנס לדיכאון המור**

והיכן שיש משום עגמת נפש גדולה, מצינו **הלאדר"ת** (קונטרס עובר אורח סי' שלז) שכתב' בענין הצלת כתבי יד של חידושי תורה דקצת י"ל דהוי"ל ספק כ"נ למי שעמלו ויגע בהם כל ימיו ויוכל לבוא לידי חולי מעגמת נפש רח"ל, וכמו שמעתי על הגאון ר"יא חרל"פ ז"ל שהיה אבד"ק ביאליסטוק שקרה אסון לכתבי קודש שלו ולא האריך ימים עגמת נפש, ובשל אחרים יש להסתפק הרבה, וד' יציגנו מכל אסון עד העולם, ע"כ.

והנצי"ב (נמקש שאלה על השאליות במדבר סי' קכ סי"א ה) הקשה על הא דאיתא **בברכות** (לא) שאמרה חנה אלך ואסתתר לפני בעלי כוי וכי שרי לגרום מחיקת השם. אלא צ"ל שראתה חנה עצמנה מסוכנת כמאמר רחל ליעקב ואם אין מתה אנכי, כך ראתה חנה שתמות מצער רעה ויגוון של קנאה, ומפני פק"ני שרי. ודעת **בעל הש"ש"כ צ"ל** (נשמט אברהם או"ח סי' שלז סעי' א אות א) דלכאוי' יש לפשוט מכאן שאדם שרואה את כל רכושו עולה באש בשבת ועקב זה יש חשש שמרוב צער יחלה ויסתכן, שמותה לכבות את האש.

וכן **הא"מ** (יו"ד ח"ב סי' קעד סוף עני' א ד"ה ולכן) כתי' עי"פ **התוס'** (ב"מ פ"ד) שא"י כ' הנחש שהיה כחן החיה אב הוצרפית והיה רשאי היה להטמאות לצורך זה מפני פק"ני של האם שהיתה מצטערת מאד על שבשביל מצותה הגדולה והאמונה בהשי"ת ובנביאייו לפרנס את אליהו מת בנה כמפורש בקרא שטענה זה, וגם אולי בשביל פק"ני של עצמו שברך הטבע היה אליהו נחלה מזה שבשבילו מת בן האלמנה אשר מתגורר עמה, ע"כ.

והגרש"ז א צ"ל (מנח"ש ח"א סי' ז ד"ה ונראה) יצא לחלוק על **האדר"ת** שהרי משמעות הסוגיא **דשבת** (קכא). שמבואר שאסור לכבות דליקה ובשבת אע"ג שכתבי הויא רק מלאכה שאצ"ל"ג, ואף אם נפלה ברכוש של עשיר מופלג אסור לכבות אע"ג שצערו גדול עד מאד כו', וגם אפשר שיחלה האיש מרוב צער וימות, ואפי"ה אסור לכבות כו', והיינו משום דצער הגוף ממש שאני וכחני תלת דפטור ומותר צידת צו"מ ונחש ומפיס מורסא, ע"כ.

אולם היה מקום לדחות דאע"פ שהפוסקים בענין הצלה משריפה בשבת סתמו ולא חילקו בין עשיר לעני וכדו', אכתי י"ל שדברו במלתא דשכיח, אבל אה"נ היכן שמחמת רוב הצער יש חשש סכ"נ פשיטא להו שמחללין עליו את השבת. שוב העירוני **שבספר שלחן שלמה** (סי' שלז הג' לד) הובא מכתב של **הגר"א בננצל שליט"א** שכתב שהרבה נשא ונתן ורן לפני **הגרש"ז א צ"ל** בזה, ונלע"ד שרוב ימיו הסכים דאין הכי נמי גם שריפה יש לחוש לחולי לב, ע"כ. ועי' בסמוך בשם **החת"ס**.

ולפי כל הנ"ל יוצא שקרובים הדואגים לשלום א' מבני המשפחה המוצא בסכנה, א' א"צ בהם לצורך איזה החלטה בטיפול החולה וכדו', אסור להתקשר ע"י ישראל ע"מ לברר מצבו, אבל אינם נאמנים על אדם המתחזק כבריא ולחוש לרופא והרופא שופט ע"פ דבריו כראוי לו, ודבר זה מבואר באו"ח סי' תרי"ז דכתי' **המ"א** (סי"ק א) חללק בין עוברה שהריחה שמאכילין אותה אפי' לא נשתנו פניה, שמאכילי' אותה ע"פ עצמה, משא"י אדם בריא כל זמן שלא נשתנה פניו אפי' אמר שלבו כואב עליו אין מאכילין אותו, ע"כ. ומבואר מדבריו דהיכן שרופאים קובעים ע"פ דברי מי שמוחזק כבריא, לא סומכים עליהם, כי אין נאמנות לאדם האומר כן, ועי"כ הרופאים לא גורמים אפי' ספק סכנה. אבל אם רואים סימנים המעידים שעלול להסתכן הוי כנשתנו פניו דודאי הרופאים נאמנים עכ"פ לגרום ספק נפשות. ועי' **בשמענתא עמיקתא** גליון ל' שהוכחנו שדברי החת"ס אינם מוסכמים ואף כשאדם הוא בריא לפעמים הוא נאמן, ע"ש.

ו. **בחת"ס** (הה"ע ח"ב סי' פב) שנשאל באשה הזוקקה ליבם קטן בן שש שנים, ואסורה לשוק עד שיגדל הקטן ויחלוץ לה, ולפי

עדות רופאים מומחים אם חתעגן עד העת תהיה אפשר שתפול לחולי ותסתכן. והשיב שרופאים נאמנים לחלל שבת וכדו' עבור מי שזנא מרגישים בו שהוא חולה משום דהוי עכ"פ ספק פק"נ, אבל אינם נאמנים על אדם המתחזק כבריא ולחוש לרופא והרופא שופט ע"פ דבריו כראוי לו, ודבר זה מבואר באו"ח סי' תרי"ז דכתי' **המ"א** (סי"ק א) חללק בין עוברה שהריחה שמאכילין אותה אפי' לא נשתנו פניה, שמאכילי' אותה ע"פ עצמה, משא"י אדם בריא כל זמן שלא נשתנה פניו אפי' אמר שלבו כואב עליו אין מאכילין אותו, ע"כ. ומבואר מדבריו דהיכן שרופאים קובעים ע"פ דברי מי שמוחזק כבריא, לא סומכים עליהם, כי אין נאמנות לאדם האומר כן, ועי"כ הרופאים לא גורמים אפי' ספק סכנה. אבל אם רואים סימנים המעידים שעלול להסתכן הוי כנשתנו פניו דודאי הרופאים נאמנים עכ"פ לגרום ספק נפשות. ועי' **בשמענתא עמיקתא** גליון ל' שהוכחנו שדברי החת"ס אינם מוסכמים ואף כשאדם הוא בריא לפעמים הוא נאמן, ע"ש.

מסקנא דרינא

א' חולה שיש בו סכנה או אפילו ספק סכנה, וכן יולדת, מצוה לחלל עבורם את השבת. ב' מלאכות שהם משום י"יתובא דעתא" דהיינו שעל ידם מתיישבת דעת החולה, אם הדאגה היא בטיפול הסכנה עצמה כגון חולה מסוכן המבקש שידליקו את האור ע"מ שיוכלו לטפל בו כדבעי, אפי' אם אין צורך בזה כלל, מותר לעשות כן ע"מ ליישב דעתו. אולם דאגה שאינה מחמת טיפול בסכנה עצמה אלא למלאות רצונו של החולה, כגון שמבקש שיקראו לקרוביו וכדו', מותר לחלל רק ע"י עכו"ם, וי"א אף ע"י ישראל שרשור דרבנן. ואם הרופא אומר שיש סכנה אם לא יקיימו דבריו מחללין אף באיסורי תורה. ג' פחד או חרדה של קטן, בכלל סכנה כגון אם ננעל בחדר, מחללים שבת ע"מ לחלצו. ופעמים אף פחד או חרדה של גדול הם בכלל חשש פקו"ח נפש, כגון שסובל מחרדות באופן שמסכן את שפיותו או את חייו. ד' עגמת נפש ודיכאון עמוק, לפעמים עלולים להיות מסוכנים. ועל כן אם אירעה שריפה, אפי' אם אין חשש סכנה לאנשים, אבל דברים יקרים מאוד לאדם עומדים להשרף, ומחמת עגמת נפש גדולה יש חשש שהבעלים עלולים להסתכן, מותר לכבותה. ה' הורים הדואגים לשלום בנם החולה שיש בו סכנה, ומחמת רוב הדאגה זקוקים לדעת מה מצבו, אם אין צורך בזה לאיזה החלטה בטיפול החולה וכדו', אסור להתקשר ע"י ישראל ע"מ לברר מצבו, אא"כ יש חשש שמחמת הדאגה יסתכנו כגון שסובלים ממחלות לב וכדו'.

נתכון אפי' נפל מיודו כשרים. אבל כשנתכון לשרות אפי' נתכון לשרות בזה ונפל לשני נמי פסולים. וקא פליג שמעון התימני ואמר דאפי' בכה"ג כשרים, והלכה כתי"ק. ולכן כתב הטור בסתם או שרה בהם פתו פסולין, להורות דכל שנתכוין פסולין, דלא כשמעון התימני. וכי"כ בשו"ע בהדיא. עכ"ד.

וכי"כ **בפמ"ג** (סי' ד) נתכוין לשרות - אבל לא נתכוין רק בשגל פת במים כשר, דלא שוניהו שופכין, וכן משמע לשון הפוסקים. וכן העלה **המשנ"ב** (סי' א) ולכאוי' תקשי ממים ששתתה מהם בהמה דיש מי שפוסל (עי' סי'ד) והתם ודאי לא נעשה על דעתו. ולא דלא פסלינן תבין כיון דלא חשיב מלאכה וכמ"ש הבי"ש (שם) ועי"כ לחלק בין שריית הפת דאינה מלאכה ממש כשתיית בהמה (למ"ד דחשיב מים שנעשתה בהם מלאכה), ולא חשיב המים ששופכין כולן בצירוף מחשבת האדם, ומשי"ב כל שלא נתכוון לשרות פתו י"א דלא נפסלו. ומשי"ה סי"ל למהר"א נחום די"ל דבשריית הפת למ"ד אין אדם אסור דבר שאינו שלו לא יפסלו המים, דאין המלאכה נגמרת אלא ע"י מחשבתו, ולהחיא מ"ד אין מחשבת תבירו מועילה למעשה בחפץ שאינו שלו.

מיהו יעוי' **בהגהות ויק"א** דכתב בסתמא - אם עשה מלאכה במים של תבירו, י"ל דאף דקי"ל דאדם אסור דבר שאינו שלו במועשה, מ"מ כיון דטעם דשוניהו שופכים, ולא כל כמיניה לעשות מי תבירו שופכים, ולא נעשו שופכים לגבי בעלים. וצ"ע לדינא. ומשמע דמספק"ל בכל מלאכה. וצ"ע מההיא דמים ששתתה מהם בהמה. ואפשר דסי"ל דמים ששתה מהם בהמה גריעי טפי ממים שנעשה בהם מלאכה, וחשיבי טפי שופכין. וצ"ע. ד. ולענין דברי הבי"ח, מדברי הבי"ש שכת' "וכן נר' מדברי כל הפוסקים שכת' דמים שנעשה בהם מלאכה פסולים, ולא חילקו בין נתכוין ללא נתכוין". נראה דסי"ל דאפי' לא נתכון כלל לשרות הפת נפסלו המים. וכן דייק **בט"ז** (סי"ק ב) דאחר שהביא דברי הבי"ש כתב - ואי"כ מ"ש כאן אפי' נתכוין לשרות בכלי זה ונפל לכלי אחר פסולים, לא נתכון בעל השו"ע דדוקא בעינן עכ"פ כוונה ואז פוסל אם נפל לכלי אחר, אלא אפי' אין שנתכון כלל, כגון שנפל מעצמו ונשרה במים פסולים. והשו"ע נקט לישנא דמתני' דתי"ק פוסל בזה דלא כשמעון התימני.

וכי"כ **במאמר** (סי' קס"ט סי' ד) דמלשון הבי"ח נר' דאין חילוק דבדר ואפי' לא נתכוון כלל פסולים, הלכך נר' שאין לחלק כלל. **והבן איש חי** (ש"ר פ"י אחרי קדושים סי' א) העלה דאין לו מים אחרים, יטול בלא ברכה.

העולה לדינא - א. מים שנעשתה בהם מלאכה פסולים לנטילת דים. **ב.** אם עשה מלאכה במי תבירו, נסתפק הגרעק"א אם פסלם [והכרעת המשנ"ב לחומרא]. ג. נפל פתו או בגדו לתוך מים, ונשרו שם, והוא לא נתכוון כלל לשרותם, נח' האחרונים אם נפסלו גריעי משום מלאכה [והכרעת המשנ"ב לקולא].

הכתב ע"י

הרה"ג הרב שמעון פלולי שליט"א
מו"ץ הקהילה החרדית מעלה אדומים

פניני מוסר

עניני במחון בשם (ב')

הבטחון יותר מכל מה שיש בעוה"ז - "קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך קוה אל ה', נר' להסביר כוונת הפסוק כי הכתוב אומר שהתשלום הגדול שיזכה לזה הבעל בטחון הוא שהקב"ה יחזק ויאמץ לבבו ויהיה בטחונו עוד יותר גדול ויותר חזק.

ואבאר דערי בדרך משל לפני אחים א' שיהי או רש והאח דבטוח היה טוב לבב והעניק מעשירותו לאחיו העני בכל מלא מדת ההרחבה הן באילה ושתיה והן בלבישה ודירה נאה ושאר דברים... מ"א אמר העשיר לאחיו הענין הן אמת כי לא יחסר לך שום דבר, אבל זה בעצמו הוא לא טוב כי יהיה כל מצבך תלוי בי וכל מחסורך יהיה נשען על טוב לבי מה שאני אתן לך, ולכן הציע לו כי יקציב למענו סכום גדול ויעשה לו ממנו עיסקא שימצא בה כל פרנסתו ברווח ולא יהיה עוד תלוי בו ובטוב לבו.

והנמשל מזה לענין בטחון... האם נוכל לומר גם שהקב"ה ישפיע לו עשירות גדולה עד שלא יצטרך עוד לבטוח? זהו דבר שאי"א לאומר. כי הנה בחוה"ל בשער הבטחון מסביר והולך לשמירת הבטחון יתירה בערכה על כל מה שיש בעוה"ז כגון שדות וכרמים וכל עשירות שבעולם... ואיך נאמר שה' ישלם לו בעד מידת בטחונו דבר שהוא פחות במעלה מהבטחון.

אלא מה הם היתשלומים היותר גדולים שיכולים להשיג ע"י מידת הבטחון הוא שהקב"ה יחזק ויאמץ לבבו ויזכה לבטחון עוד יותר גדול ויהיה עוד יותר מאושר. והן הן דברי הכתוב קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך קוה אל ה', שבזכות הבטחון יזכה לבטחון עוד יותר גדול וזהו שכרו"ו. (ח"י מן ר"י הלוי על התורה, תהילים)

נערך ע"י מח"ם "עבודת המועדים"

✉ **להצטרפות לרשימת התפוצה ללא עלות ניתן לשלוח בקשה לדוא"ל:** amikta@amikta.co.il

נתרם לרפו"ש של הורדה שגיא בן סימה בתשע"י © | **שמענתא עמיקתא** – לשאלות והערות ניתן להתקשר לפל' 052-767-052